

Q'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA NOISLOMIY DINIY TASHKILOTLAR VA ULARNING FAOLIYATINI MUVOFIQLASHTIRISH MUAMMOLARI

*Ibodullayeva Gulhayo, o'qituvchi, Toshkent axborot
texnologiyalari universiteti*

ПРОБЛЕМЫ КООРДИНАЦИИ НЕИСЛАМСКИХ РЕЛИГИОЗНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ И ИХ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН

*Ибодуллаева Гульхайё, преподаватель Ташкентского
университета информационных технологий*

PROBLEMS OF COORDINATION OF NON- ISLAMIC RELIGIOUS ORGANIZATIONS AND THEIR ACTIVITIES IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

*Ibodullaeva Gulhayo, teacher, Tashkent University of
Information Technologies*

<https://orcid.org/0000-0002-7683-9001>

e-mail:
gulhayoibadullayeva@gmail.com

Annotatsiya: Mustaqillikning ilk yillaridan ijtimoiy hayotning barcha sohalarida yuz bergan o'zgarishlar kabi dinga bo'lgan munosabatda ham ijobiy jarayonlar kuzatila boshlandi, bir tomondan, SSSR davrida shakllangan dinga ateistik hujumkorlik siyosatiga barham berilgan bo'lsa, ikkinchidan, vijdon erkinligi va diniy bag'rikenglik qonun orqali kafolatlandi. Mazkur maqolada islomiy bo'lmagan tashkilotlarning faoliyati haqida mulohazalar qilinadi.

Kalit so'zlar: diniy konfessiya, baptistlar, lyuteranlar, 7-kun adventistlari, Injil xristianlari, pyatidesyatniklar, Iyegova shohidlari, buddistlar, bahoilyar, "Krishna ongi".

Abstract: From the first years of independence, as well as changes in all spheres of social life, positive processes began to be observed in the attitude towards religion. freedom was guaranteed by law. This article discusses the history of the implementation of the project.

Key words: religious denomination, Baptists, Lutherans, Seventh-day Adventists, Bible Christians, Pentecostals, Jehovah's Witnesses, Buddhists, Baha'is, "Krishna Consciousness".

Аннотация: С первых лет независимости, а также изменения во всех сферах общественной жизни, стали наблюдаться положительные процессы в отношении к свободе религии, гарантируемой законом. В данной статье рассматривается история реализации проекта.

Ключевые слова: религиозные конфессии, баптисты, лютеране, адвентисты седьмого дня, библейские христиане, пятидесятники, Свидетели Иеговы, буддисты, бахаи, "Сознание Кришины".

KIRISH. “Konfessiya” lotincha – “confessio” soʻzidan olingan boʻlib (oʻzbek tilida “eʼtiqod qilish”), degan maʼnoni anglatadi. Protestantizmning turli oqimlari paydo boʻlishi bilan umumiy taʼlimot ostida bogʻlangan diniy jamoalar (cherkovlar), shuningdek, ushbu taʼlimotni tasdiqlovchi tegishli “ramziy kitoblar” konfessiyalar deb atala boshlandi (masalan, Augsburg eʼtiqodi yoki konfessiya, 1530-yil va boshqalar)[1].

Diniy konfessiya masalasiga kelsak, bu borada mahalliy mutaxassis J.Meliqoʻziyev quyidagi fikrni bayon etgan: “Diniy konfessiya muayyan diniy taʼlimot doirasida shakllangan va oʻziga xos xususiyatlarga ega eʼtiqod va ushbu eʼtiqodga ergashuvchilar jamoasi tushuniladi. Bir din doirasida yuzaga kelgan boʻlsa-da, aqidalar borasida farqlanadigan jamoalar ham diniy konfessiyalar jumlasiga kiradi. Diniy konfessiyalar manzarasi rang-barangligini Oʻzbekistonda rasman roʻyxatdan oʻtib faoliyat yuritayotgan diniy konfessiyalar misolida ham koʻrish mumkin. Xristianlikka mansub boʻlsa-da, yurtimizdagi 11ta yoʻnalishning har biri oʻzini alohida diniy konfessiya, deb hisoblashi fikrimizning isboti boʻla oladi”[2].

TADQIQOT USULLARI VA ADABIYOTLAR TAHLILI. Maqolani yozishda asosiy metodologik yondashuvlar sifatida obyektiv-tarixiy, tarixiy-qiyosiy va mantiqiy yondashuvlardan foydalanildi.

TADQIQOT NATIJALARI. Mutaxassislar dunyodagi dinlarning aniq soni nomaʼlumligini taʼkidlagan holda, 10 mingga yaqin diniy oqimlar mavjudligini va ulardan faqat bir nechta ommaviy tus olganligi sababli jahon dinlari darajasida oʻrin olganligini taʼkidlashadi[3]. Demak, jahon miqyosidagi konfessiyalarning aniq sonini ham aytish mushkuldir.

1991-yil 14-iyunda qabul qilingan “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar toʻgʻrisida”gi Oʻzbekiston Respublikasining Qonuni[4] barcha konfessiyalar uchun istisnosiz tenglikni oʻrnatdi va rivoji uchun sharoit yaratdi.

Bu davrda jamiyatda kuzatilgan diniy hurfiylik – yaʼni mahalliy aholi uchun anʼanaviy hisoblangan diniy mafkuralar bilan bir qatorda, jumladan musulmonlar uchun Hanafiya mazhabi kabi, mahalliy rusiyzabon aholisi oʻrtasida keng tarqalgan xristianlikning pravoslav va katolik

mazhablari qatoriga koʻplab (koʻp hollarda kelib chiqishi yoki maqsadlari jihatidan shubhali boʻlgan) mazhablar va sektalar vakillari tomonidan “inson qalbi uchun xuruj boshlandi”, desak mubolagʻa boʻlmaydi. Xususan, baptistlar, lyuteranlar, 7-kun adventistlari, Injil xristianlari, pyatidesyatniklar, Iyegova shohidlari, buddistlar, bahoiylar, “Krishna ongi” xalqaro jamiyati aʼzolari, ateistlar va hokazolar kirib kelishi kuzatila boshlandi[5].

2001-yilga kelib, respublika hududida Oʻzbekiston Musulmonlari idorasi diniy tashkilotlar bilan bir qatorda, Rus Pravoslav cherkovi Toshkent va Oʻrta Osiyo yeparxiyasi, Pravoslav seminariyasi, Rim-katolik cherkovlari markazi, Yevangel xristian-baptist cherkovlari markazi, Toʻliq injil xristian cherkovlari markazi, Protestant seminariyasi, Oʻzbekiston Bibliya kitob jamiyati, 153ta xristian cherkovlari, 8ta yahudiylar, 7ta bahoiylar jamoalari va 2ta Krishnani anglash jamiyati kabi diniy tashkilot faoliyati yoʻlga qoʻyildi[6]. Vaholanki, mustaqillik arafasi, yaʼni 1989-yilda turli konfessiyalarga mansub diniy tashkilotlar 100 taga ham yetmas edi.

Binobarin, yuqoridagi diniy jamoalarga oʻzlarini diniy adabiyotlar bilan taʼminlashda ham sharoitlar yaratildi. 1990-yillarning boshidan boshlab mamlakatda musulmon diniy kitoblari bilan bir qatorda, Injil (Yangi ahd, Qadimiy ahdning baʼzi qismlari (Sulaymon hikmatlari, Rut, Ester va Yunus paygʻambarlar tarixi) kabi diniy adabiyotlar oʻzbek tiliga tarjima qilinib ommaviy adadda nashr etildi[7]. Shuningdek, Rus pravoslav cherkovi Toshkent va Oʻrta Osiyo yeparxiyasining “Восток свыше” jurnali har chorakda 1000 nusʼxada chop etish yoʻlga qoʻyildi.

Davlat siyosatida Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida mustahkamlangan har bir insonning din erkinligi toʻgʻrisidagi normani hayotga tatbiq etish borasida din sohasidagi milliy qonunchilikni takomillashtirish va liberallashtirishga ham eʼtibor qaratilib kelindi. Diniy tashkilotlarni davlat roʻyxatidan oʻtkazish tartibi yanada optimallashtirildi. Bunda 1998-yilda qabul qilingan “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar toʻgʻrisida”gi Qonunning yangi tahriri ham muhim ahamiyat kasb etdi. Mamlakat rahbariyati tomonidan diniy tashkilotlar oʻrtasidagi hamkorlikni taʼminlash,

millatlararo va dinlararo muloqot madaniyatini rivojlantirishga katta ahamiyat berib keldi.

Shu maqsadda Vazirlar Mahkamasining 2004-yil 23-apreldagi 196-sonli qarori bilan Din ishlari bo'yicha qo'mita huzurida konfessiyalar ishlari bo'yicha jamoatchilik Kengashi tashkil etildi. Jumladan, yuqorida qayd etilgan qaror ostida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Din ishlari bo'yicha qo'mita to'g'risida Nizom ham tasdiqlandi. Nizomning II.9. bandida "Respublikada joylashgan diniy tashkilotlar bilan mustahkam o'zaro hamkorlik qilish, turli diniy konfessiyalar faoliyati amalga oshirilishida yordam ko'rsatish, jamiyatda dinlararo va millatlararo tinchlik va totuvlikni ta'minlash yuzasidan takliflar va chora-tadbirlarni birgalikda ishlab chiqish, konfessiyalararo muloqot madaniyatini rivojlantirish uchun Qo'mita huzurida Konfessiyalar ishlari jamoatchilik kengashi tashkil etiladi, uning tarkibiga respublikadagi ko'p sonli diniy konfessiyalar yetakchilari kiradi"[8], deb ta'kidlangan.

Kengash tarkibiga O'zbekiston musulmonlari idorasi, Rus pravoslav cherkovining Toshkent va O'rta Osiyo yeparxiyasi, Rim-katolik cherkovi, Yevangelist xristian Baptist cherkovlari ittifoqi, to'liq Yevangeliya nasroniy cherkovlari markazi, Yevangelist-Lyuteran cherkovi va Toshkent yahudiylari jamoasi rahbarlaridan iborat jami – 7 kishi kirdi. Diniy ekstremizm va aqidaparastlik g'oyalari kirib kelishini, joriy etilishining oldini olish, diniy tashkilotlar o'rtasidagi o'zaro muloqotni mustahkamlash, millatlararo va dinlararo birdamlik va barqarorlikni ta'minlash Kengashning asosiy vazifalari etib belgilangan.

Dinlararo munosabatlarni tartibga solish, davlat va din o'rtasidagi munosabatlarni qonun oldida tengligini ta'minlash masalasi parlament darajasida ham o'z ifodasini topdi. Agar O'zbekiston Oliy Majlisi Qonunchilik palatasida davlat va din o'rtasidagi munosabatlarni muvofiqlashtirish masalasi Demokratik institutlar, nodavlat tashkilotlar va fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari qo'mitasiga yuklatilgan bo'lsa[9], O'zbekiston Oliy Majlisi Senatida ushbu vazifa bilan Yoshlar, madaniyat va sport masalalari qo'mitasi shug'ullanadi[10].

XULOSA. Mustaqillikning ilk yillaridan yaratilgan shart-sharoitlar respublikada yangi asr boshiga kelganda musulmon bo'lmagan diniy

jamoalarni mamlakatning deyarli barcha viloyatlarida ular o'z tashkilotlarini davlat ro'yxatidan o'tkazishga muvaffaq bo'lishdi. Arxiv ma'lumotlariga qaraganda, mamlakatning qadimdan ko'p konfessional jihati bilan ajralib turuvchi Buxoro viloyatida 2001-yil o'rtalariga kelib, 92 ta ro'yxatdan o'tgan diniy tashkilotlar mavjudligi aniqlangan. Jumladan, musulmon tashkilotlari bilan (madrasalar – 2 ta, Masjidlari – 79 ta, shundan 2 tasi shialik masjidlari) bir qatorda noislomiy diniy tashkilotlar – 11 tani tashkil qilgan.

Shuni alohida qayd etish kerakki, noislomiy diniy tashkilotlar son jihatidan respublikaning boshqa hududlariga qaraganda nisbatan ko'p millatlilik xususiyati bilan ajralib turadigan Zarafshon va Toshkent vohasi hamda Farg'ona viloyati kabi hududlarida ayniqsa keng tarqaldi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Конфессия // <https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/23942>
2. Мелиқўзиев Ж. Ўзбекистонда давлат ва дин муносабатларининг устувор йўналишлари. Расмий рўйхатдан ўтган диний конфессия ва ташкilotлар // <https://oliymahad.uz/17203>
3. Какие мировые религии существуют и почему появляются новые // <https://ria.ru/20210914/religii-1749918448.html>
4. <https://lex.uz/docs/65108>
5. Central Asia today: Countries, Neighbors, and the Region. Peter Lang Publishing House, Frankfurt/Berlin/Bern/Brussels, New York/Oxford/Vienna, 2014. P. 162.
6. ЎзМА Ф-152, 1-рўйхат, йиғма жилд 26, 56-варақ.
7. Россия – Средняя Азия: Политика и ислам в начале XX – начале XXI вв. М.: ЛЕНАНД, 2010. – С. 357.
8. Ўзбекистон Республикаси қонунчилик маълумотлари миллий базаси // <https://lex.uz/docs/295047>
9. Demokratik institutlar, nodavlat tashkilotlar va fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari qo'mitasi // <https://parliament.gov.uz/committees/20>
10. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг Ёшлар, маданият ва спорт масалалари қўмитаси тўғрисида Низом // <https://senat.uz/oz/committees/category/yoshlar-madaniyat-va-sport-masalalari-qomitasi/regulation>.